

Gemeentelijke monumentenzorg, een zorgenkind

 Monumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten en cultuurlandschappen hebben een grote maatschappelijk waarde en betekenis. Ze zijn 'de dragers van het verleden die we koesteren om hun eigen betekenis en schoonheid' (Erfgoed telt: De betekenis van erfgoed, 2018). De gemeente neemt bij de instandhouding van het monumentale erfgoed een cruciale positie in, onder meer vanwege haar rol als vergunningverlener.

In opdracht van het ministerie van OCW is het beleid doorgelicht, waarbij ook gekeken is naar de gemeentelijke monumentenzorg. Het onderzoeksrapport, opgesteld door bureau DSP, geeft een verontrustend beeld. Enkele onderdelen uit dat rapport.

Toezicht en handhaving onvoldoende

Gemeenten hebben als taak vergunningen te verlenen voor restauraties en wijzigingen van rijksmonumenten. Daarnaast rust er op rijksmonumenten een instandhoudingsplicht (Erfgoedwet, art. 9.1., 1e lid, onderdeel a, Erfgoedwet jo artikel 11, eerste lid Monumentenwet). Gemeenten moeten er in het decentrale monumentenstelsel op toezien dat de vergunning- en instandhoudingsplicht worden nagekomen. Gemeenten geven echter aan weinig capaciteit en kennis te hebben om de instandhoudingsplicht voldoende te handhaven. Het heeft geen prioriteit voor gemeenten en er is weinig contact met monumenteneigenaren, zo wordt door meerdere respondenten aangegeven. Van de 345 gemeenten in Nederland zegt 58 procent toezicht te houden op de instandhoudingsplicht. 23 procent zegt dat niet te doen en van 18 procent is het onbekend (Monitor Monumenten en Archeologie Gemeenten, 2021).

Fort Crèvecoeur te 's-Hertogenbosch, een rijksmonument in eigendom van het Ministerie van Defensie, verkeert al jarenlang in een deplorabele toestand. In dit geval is het de rijksoverheid zelf die in gebreke blijft.

Te weinig capaciteit

Van de 345 gemeenten geeft 49 procent aan dat er onvoldoende personeel is voor de taakuitvoering op het gebied van monumenten/beschermde gezichten (Monitor Monumenten en Archeologie Gemeenten, 2021). Van die groep (in totaal 170 gemeenten) stelt 71 procent onvoldoende toe te komen aan toezicht en handhaving. Daarnaast is bij deze groep gemeenten onvoldoende tijd voor o.a. het opstellen van beleid (78 procent), het ontwikkelen van draagvlak voor erfgoed (76 procent) en contact met monumenteneigenaren (65 procent). Veel gemeenten geven aan onvoldoende deskundigheid in huis te hebben, met name waar het gaat om architectuurhistorie, bouwhistorie en restauratietechniek. Slechts 37% van de gemeenten geeft aan wel over voldoende personeel te beschikken.

Deze voormalige pastorie in Wouw stond er jarenlang verkommerd bij. Inmiddels is er een plan om het te verbouwen en te restaureren.

Reactie staatssecretaris

In mei 2023 heeft de staatssecretaris een reactie op het rapport van DSP gegeven. Ten aanzien van het versterken van de capaciteit en deskundigheid op het terrein van erfgoed bij gemeenten wordt aangekondigd dat er in iedere provincie bijeenkomsten komen om te inventariseren hoe gemeenten het beste geholpen kunnen worden. Ook komt er een commissie die richtinggevende ambitiescenario's gaat ontwikkelen. Deze aanpak is erfgoed breed (dus archeologie, gebouwd en groen, landschap en leefomgeving).

De reactie van de staatssecretaris geeft in ieder geval hoop dat er wat meer aandacht voor de gemeentelijke monumentenzorg komt. Maar het mag niet bij gepraat blijven. Monumentenhuis staat klaar om gemeenten van dienst te zijn en te ondersteunen bij de uitvoering van hun erfgoedtaak.

Erfgoedatlas

 De RCE heeft een nieuwe online tool gelanceerd, de Erfgoedatlas. Dit is één online plek waar alle kaarten van beschermd en onbeschermd erfgoed samenkomen. Denk hierbij aan kaarten op het gebied van archeologie, monumenten en landschap. Maar ook luchtfoto's, kadastrale gegevens en ruimtelijke plannen zijn terug te vinden in de Erfgoedatlas.

Een schat aan informatie

De erfgoedatlas is interessant voor een breed publiek waaronder erfgoed-professionals, beleidsmedewerkers en planologen. Het is nu mogelijk om met een paar klikken het erfgoed van een bepaald gebied inzichtelijk te maken. Daarnaast kunnen er eenvoudige visuele analyses uitgevoerd worden, bijvoorbeeld om planschade bij voorbaat te voorkomen.

De Erfgoedatlas is ook interessant voor burgers die nieuwsgierig zijn naar bijvoorbeeld hoeveel rijksmonumenten hun gemeente telt, of die informatie zoeken over historische objecten. De Erfgoedatlas biedt de gebruiker één centrale plek waar de meeste kaartinformatie van de RCE in samenhang is terug te vinden. De atlas stelt de gebruiker in staat om zelf combinaties te maken tussen kaarten en zo op onderzoek uit te gaan en tot nieuwe inzichten te komen. Kijk zelf: Erfgoedatlas | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (webgis.nl)

Rijksmonumentenregister

Nederland telt 63.241 rijksmonumenten, waarvan het merendeel tot de categorie woonhuizen behoort. Het rijksmonumentenregister bevat gegevens van alle rijksmonumenten van Nederland, waaronder de redengevende omschrijving. U kunt het raadplegen via: <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl>

Rijksmonument Dorpsstraat 5 te Huijbergen. Het gebouw maakte oorspronkelijk deel uit van het brouwerijcomplex Het Schoentje!

Zonnepanelen in rijksbeschermd stads- en dorpsgezichten

 De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft een brochure gepubliceerd over zonnepanelen in rijksbeschermd stads- en dorpsgezichten. De brochure is speciaal bestemd voor beleidsambtenaren erfgoed en duurzaamheid bij gemeenten om aan de hand van een aantal stappen te komen tot beleid voor zonnepanelen in beschermd stads- en dorpsgezichten. De brochure helpt gemeenten om te bepalen waar en in welke gevallen zonnepanelen wel of niet kunnen worden toegestaan. Doel van deze brochure is om te bevorderen dat er met aandacht voor erfgoedwaarden bij zoveel mogelijk panden in historische stads- en dorpsgezichten zonnepanelen kunnen worden gelegd. De brochure is te lezen via:

<https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2023/01/01/zonnepanelen-in-beschermd-stads-en-dorpsgezichten>

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Meer mogelijkheden voor zonnepanelen op erfgoed

Gemeenten hebben de mogelijkheid een vergunning te verlenen voor het plaatsen van zonnepanelen op erfgoed **in het zicht**, als plaatsing uit het zicht niet mogelijk is. De criteria voor het verlenen van een vergunning zijn voortaan de mate van visuele verstoring van het erfgoed en of er sprake is van een zorgvuldig afgewogen ontwerp. Dat staat in het nieuwe adviesbeleid van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Zo kunnen gemeenten bijdragen aan het landelijke beleid dat past binnen het Klimaatakkoord.

Dit blijft hetzelfde: uit het zicht

Voor een vergunning:

- De panelen zonder spiegelrand zijn zorgvuldig geplaatst
- Er gaan geen cultuurhistorische waarden verloren

Industrieel erfgoed

Het benutte dakvlak in dit voorbeeld is zichtbaar vanuit de openbare ruimte. Alleen mogelijk met een zorgvuldig ontworpen plan.

Dit is nieuw: in het zicht

Voor een vergunning:

- Het is niet mogelijk om zonnepanelen uit het zicht te plaatsen
- Elders opwekken voor eigen gebruik is niet mogelijk of rendabel
- Er wordt er geen cultuurhistorische groenaanleg gekapt
- Er is een zorgvuldig ontworpen plan opgesteld en visuele verstoring wordt voorkomen

Kerk

De bijzondere dakvorm, dakbedekking en cultuurhistorische waarden maken zonnepanelen in het zicht hier niet wenselijk.

Landhuis/buitenplaats

Soms is het mogelijk om de zonnepanelen elders op het perceel te plaatsen zonder waardevolle groenaanleg aan te tasten.

Grachtenpanden

De matzwarte panelen in dit voorbeeld zijn zorgvuldig uit het zicht geplaatst.

Jaren 30-woningen

In dit voorbeeld zijn rode panelen op de rode daken geplaatst volgens een seriematig ontwerp.

Pandeigenaren: vergunning aanvragen bij gemeente

- Voor het plaatsen van zonnepanelen is altijd een vergunning nodig
- Het beleid van de gemeente is altijd leidend en kan afwijken van het beleid van de RCE
- Bij bijzondere panden kan de RCE gevraagd worden om advies

Ga voor alle voorwaarden en categorieën naar de publicatiereeks zonne-energie en erfgoed: www.cultureelerfgoed.nl/duurzaam

